

K. NAGY EMESE

Reflexió Nagy Ádám és Trencsényi László *Adalékok a neveléstudomány önképéhez – a szociálpedagógia emancipációja* címmel írt munkájára

ÉRTELMEZÉSEK, VITÁK

Az *Új Pedagógiai Szemle* 2024/3–4. számában olyashatjuk Nagy Ádám és Trencsényi László figyelemfelkeltő írását *Adalékok a neveléstudomány önképéhez – a szociálpedagógia emancipációja* címmel.¹ A szerzők stratégiai célja annak igazolása, hogy a pedagógia felerősödő tudományos keretrendszerének önállóan nevesíthető alrendszere legyen a szociálpedagógia. Az alábbi reflexió reagálás az MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság Szociálpedagógiai Albizottságnak a neveléstudomány nevezéktanának megújítását megújítandó kérésére, kezdeményezésére. Elsőként összefoglaljuk az írás főbb gondolatait, ezután általában az újító gondolatokhoz kapcsolódó hozzáállással foglalkozunk, majd véleményt fogalmazunk meg a javaslattal kapcsolatban.

AZ ÍRÁS FŐBB GONDOLATAI

Mint ismert, a teológia és a filozófia tételeit segítségül hívva, azokra támaszkodva Herbart megalkotta a nevelés törvényszerűségeivel foglalkozó *pedagógia* fogalmat és tudományos diszciplinát, melynek a kezdetektől

két értelmezési területét lehet megkülönböztetni: nevezetesen a morális-szociális hatásokkal foglalkozó területet, amely a nevelés elméletét foglalja magában, valamint a kognitív fejlesztéseket, amely a didaktika, azaz az oktatáselmélet kérdéskörével foglalkozik. A pedagógia – mai értelmezés szerint – a neveléstudomány egyik területe, a nevelés elmélete és gyakorlata, a személyiséggel és annak fejlesztésével foglalkozó tudomány. Az MTA Doktori Tanács hivatalos nomenklatúrájába a neveléstudomány alábbi alrendszerei tartoznak:

- Oktatáselmélet (didaktika)
- Tantárgypedagógia és oktatástechnológia (IKT)
- Pedagógiatörténet és összehasonlító pedagógia
- Nevelélmélet és nevelésfilozófia
- Nevelés-, oktatáslélektan és nevelés-szociológia
- Oktatáspolitikai, -igazgatási, -jogi és gazdaságtani
- Felsőoktatási- és pedagóguskutatás
- Szakképzési és felnőttoktatási-kutatás
- Gyógypedagógia

¹ *Új Pedagógiai Szemle*. 74. 3–4. sz., 90–100. Letöltés: <https://upszonline.hu/index.php?article=740304013>

Ebben a – különböző tudományok területére át-átlépő, ugyanakkor más tudományterületekhez képest szűkösnek tűnő – nomenklatúrában kér helyet a szociálpedagógia, egyenrangú partnerként a tudománynak eme csarnokába belépve.

A szociálpedagógia a neveléstudományhoz és a szociális munkához kapcsolódik, azaz a fogalomnak egyszerre van a pedagógiai és a szociális diskurzushoz kapcsolódó „felelőssége”, ahol a fókusz az embereknek a fejlődésük révén a társadalom, illetve a közösség tagjává válására és a társadalmi kirekesztés megelőzésére és mérséklésére, a jólét előmozdítására helyeződik, figyelmet fordítva különleges bánásmódot igénylők támogatására, a tehetség gondozásra/tehetségmentésre, a hátrányos helyzetű csoportok gyerekeit segítő akciók szaktudományos leképezésére, egészen a közösségi-közösségpedagógiai kezdeményezésekig.

A szociálpedagógia fejlődésének a kor szakai rendkívül eltérőek abban a tekintetben, hogy a figyelem éppen mely területekre irányult. A 19. századi szociálpedagógia az ún. polgárnevelés-értelmezés – a *Natorp-féle* (2000) weimari szociálpedagógia tág értelmezése – szerint az ember társadalmi jellegének tudománya, amelynek a pedagógia csak része, míg a szűk értelmezés szerint a szociálpedagógia a pedagógián belül helyezkedik el mint a nevelés szociális aspektusa. A *Nohl* (1974) nevéhez fűződő értelmezésben a szociálpedagógia a bölcsészet része. A szubjektív helyzetértelmezésből indul ki (a növekedék igényei, a helyzet egyedisége stb.), az emberi méltóság elismerésére és a kölcsönösségre alapoz, amelyet gyakorlatban a

reformpedagógiákban és az ifjúsági mozgalmakban (ifjúsági jólét megteremtésében) lehet felfedezni. Az ezredvégi szociálpedagógia az ifjúságsegítés tudománya, a modern társadalom kihívásaira (az iskolai és családi nevelés elégtelensége, szakiskolák nem megfelelő pedagógiai teljesítménye, a szocializáció hiátusai stb.) adott pedagógiai válaszok

összessége. Ilyen értelemben a hagyományos nevelői szerepen túllépő szociálpedagógia nem pusztán az intézményi térben, hanem a társadalmi változásokban értelmezett megközelítést jelent, melynek

célja a felnőtté válás elősegítése.

A fenti gondolatokat olvasva megannyi kérdés merül fel azzal kapcsolatban, hogy hogyan értelmezhetjük a szociálpedagógiát a tudományok, a neveléstudomány és különösen a szociális munka mint tudomány viszonylatában. Vajon egyetértünk-e *Thole*-lal (2000), aki a szociálpedagógiát, miképp az iskolapedagógiát, az összehasonlító pedagógiát vagy a pedagógiatörténetet, a pedagógia olyan ágának tekinti, amely a közösségi életre nevelés koncepcióját teszi magáévá az iskolán kívüli területeken, így elmélete alapján hely illeti meg a neveléstudományon belül? Helyet adunk-e annak a felfogásnak, hogy a szociálpedagógia a szociális munka „gondozástudománya”? Azonosulunk-e azzal a gondolattal, hogy a szociálpedagógia egyszerre a társadalomtudományok és a neveléstudomány része, mert sem a „szociális-munka-tudomány”, sem a neveléstudomány nem képes egyedül a szociálpedagógia számára kizárólagos vonatkoztatási rendszert jelenteni? Tekintsünk-e diszciplínaként a szociálpedagógiára mint a nevelésszociológiától eltérő tudományra? Vajon mi

Helyet adunk-e annak a felfogásnak, hogy a szociálpedagógia a szociális munka „gondozástudománya”?

különbözteti meg a kettőt? Azonos vagy eltérő tartalmú a nevelést saját szótestében egyaránt megnevező két fogalom?

A szerzők úgy fogalmazzák, hogy „míg a nevelésszociológia a nevelés világába tartozó jelenségek szociológiai összefüggéseit, okait, következményeit, indikátorait tárja fel, addig a szociálpedagógia azon praxis sajátos működés módjait vizsgálja – akár éppen a szociológia, de megannyi más társdiszciplína eszköztárával –, amelyek beleférnek a fent említett segítő-fejlesztő-facilitáló tevékenységgyűjtésbe”, vagyis a szociálpedagógián nem az oktatás szakszociológiáját értjük, hanem a pedagógia társadalmi problémájaként aposztrofált történeteket, különösen az iskolai ifjúkor és az elhúzódó felnőtté válás kontextusát.

A SZOCIÁLPEDAGÓGIA ÖNÁLLÓ MEGJELÉNÉSE MELLETTI VÉLEMÉNYEK – ÉRVEK

Az új paradigma követői abból indulnak ki, hogy a szociálpedagógia kialakulása a neveléstudományon belül történt, majd később, a szociális munkával ötvözve, új tudományággá nőtte ki magát. Azt alátámasztandó, hogy a szociálpedagógia miért legyen a neveléstudomány önálló alrendszer, a nevelésszociológiát hívjuk segítségül. A nevelésszociológia tekintetében mindkét említett elem (neveléstudomány, szociális munka) egyformán fontos szerepet tölt be, azaz a két terület ötvözet adja a szociálpedagógia lényegét. Ha elismerjük, hogy a neveléstudomány diszciplína, akkor a nevelésszociológia

tekintetében a neveléstudományhoz társuló szociális munka is a tudomány szerves része. A szociálpedagógiát illetően hasonló gondolatsort követünk. A szociálpedagógia az ifjúsági jólét része, pótolva a családi és iskolai

nevelés hiányosságait, és hozzáértően, tudományos alapokra helyezve kell végezni. A hazai kutatók a német és az angolszász modellt említik, de számmunkra inkább a német

modell a követendő, mert míg az angolszász megközelítés szerint a szociálpedagógia a gyerekekre, a szegénységre, kiszolgáltatottságra irányuló szociális munka (Szöllösi, 2017), a német modell szerint a szociálpedagógia társadalmi jelentésű, pedagógiai diszciplína (Hegyesi, 1993; S. Faragó, 1993), amelynek nem a problémahelyzetek kezelése a feladata, hanem olyan képességek, készségek kialakítása, amelyek lehetővé teszik a társadalomba illeszkedést és a vonatkozó problémahelyzetek megelőzését.

VÉLEMÉNYEK – ELLENÉRVEK

A szociálpedagógia tudományos szintre emelése tekintetében jelentős a disszenzus, hiszen feltételezhetően az érvek ellenére is élhet a nézet, miszerint a szociálpedagógia nem önálló tudomány, hanem a nevelésszociológia része. Bár a kételkedők nagy valószínűséggel egyetérthetnek a céljaival, tartalmával, a tudomány szintjére emelését számukra nem a tartalom, hanem a tartalomnak a tudományos elfogadása jelenti. Talán úgy vélik, hogy a nevelés közösségi folyamata tudományos vizsgálatok, kutatások, elemzések sorának tárgya kell hogy legyen,

és ez még nem áll rendelkezésre. Nézetük szerint a szociálpedagógia közelebb állhat a szociális munkához, mint a neveléstudományhoz, és ebben a kapcsolatban a szociális munka nem emelkedik a tudomány szintjére. Talán nem arra fókuszálnak, hogy a szociálpedagógiának nem a problémahelyzetek kezelése a feladata, hanem olyan képességek, készségek kialakítása, amely lehetővé teszi a társadalomba való beilleszkedést és a vonatkozó problémahelyzetek megelőzését. E tevékenység tudományos elismerése merül fel kérdésként számukra.

TOVÁBBFÜZÉSRE VÁRÓ GONDOLATOK

Amellett érvelünk, hogy a szociálpedagógia a 21. századi nevelés fontos része. Feladata a társadalom sokféleségnek a támogatása, a felnövő nemzedékek társadalomba való beilleszkedésének a segítése. A szociálpedagógia részeként a szociális

munka foglalkozik a különböző korosztályokkal, azok problémáival, társadalmi helyzetükkel. A fiatal generáció tekintetében pedig az iskolán és a családon túli lét segítését vállalja fel – ami egyre fontosabb feladatnak tűnik –, így a szociális (intergenerációs) tanulás segítése a kisközösségi kapcsolatok támogatásán keresztül fontos helyet foglal el a szociálpedagógiai diszkurzusban. Annak érdekében, hogy a beavatkozásokra ne deficitorientáltság (a hátrányokra koncentrált látásmód) hanem az eredményorientált szemlélet legyen a jellemző, a szociálpedagógia a fejlődés, az előremozdulás felé irányul. Elismeri és értékeli a generációk tapasztalatait és tudását, valamint a közösség értékeit,

és igyekszik mélyen megérteni annak dinamikáját.

Kevés tudományosan megalapozott kutatás foglalkozik az egyes generációk, különösen a fiatalok 21. századi helyzetével és az előttük álló kihívásokkal. E tekintetben olyan tudományos kutatásokra van szükség, amelyek témája a bizonytalanság, a céltalanság, az ezzel kapcsolatos szorongások, az anyagi nehézségek. A technológia, az internet robbanásszerű terjedése miatt az eltérő korosztályoknak segítségre van szükségük, mert úgy tűnik, hogy egyre többen menekülnek az internet virtuális valóságába, ott keresik önmagukat, amely folyamat miatt az emberek közötti fizikai kapcsolatok gyengülnek és eltűnni látszanak. Nem lehet eltekinteni az ismeretszerzés holisztikus megközelítésének a vizsgálatától, amely figyelembe veszi az egész embert, az egyén és a társadalom kölcsönhatását. Fontos feladattá vált az idősödő társadalom miatt a generációk közötti párbeszéd segítése és elmélyítése. Fel-

adattá vált a demokrácia, a társadalmi igazságosság, valamint a kirekesztés és a marginalizálódás elleni küzdelem.

adattá vált a demokrácia, a társadalmi igazságosság, valamint a kirekesztés és a marginalizálódás elleni küzdelem.

A szociálpedagógia a jövőben – nagy valószínűséggel – a nevelés globális, országokon átívelő feladatához kapcsolódik majd. E transznacionális jelentőség ellenére a helyi politikai, gazdasági és kulturális tényezők – a figyelembe vétele továbbra is fontos szerepet játszik a generációk közötti kapcsolat formálódásában.

A szociálpedagógia nem a nevelés világába tartozó jelenségek szociológiai összefüggéseit, okait, következményeit, indikátorait tárja fel, hanem azon események sajátos működését vizsgálja – a szociológia, de megannyi más tárdiszciplína

eszközrendszerével –, amelyek a fent említett segítő-fejlesztő-facilitáló tevékenységegyüttest alkotják, vagyis a szociálpedagógián nem az oktatás szakszociológiáját értjük, hanem a pedagógia társadalmi problémájaként hivatkozott történéseket, különösen az iskolai ifjúság és az elhúzóódó felnőtté válás kontextusát. Ahogy fentebb már kimondtuk: a szociálpedagógiának nem a problémahelyzetek kezelése a feladata, hanem olyan képességek, készségek kialakítása, amely lehetővé teszi a társadalomba illeszkedést és a vonatkozó problémahelyzetek megelőzését.

segítő-fejlesztő-facilitáló
tevékenységegyüttes

Mivel – a társadalomban végbemenő folyamatok ismeretében – a szociálpedagógia a társadalmi jelenségek szinte minden aspektusával összefonódó feladattal bír, és az ezekhez kapcsolódó szak tudás, szakismeret összességének a terméke, ezért úgy véljük, hogy a szociálpedagógia – a meglévő, sokszínű és folyamatosan fejlődő diszciplináris keretével, tartalmával és az interdiszciplináris elemek felölelésével – önálló tudományág lehet.

IRODALOM

- Natorp, P. (2000): Nevelés és közösség. In: Kozma T. és Tomasz G. (szerk.): *Szociálpedagógia*. Osiris, Budapest.
- Nohl, H. (1974): *Antropológia pedagógica*. Fondo de Cultura Económica, Mexico.
- Thole, W. (2000): Szociálpedagógia két különböző szintéren. In: Kozma T. és Tomasz G. (szerk.): *Szociálpedagógia*. Osiris, Budapest.

Pillanatok Péterffy András 1980-as Iskolapélida c. dokumentumfilmjéből
Operatőr: Kurucz Sándor